

HAR DEN GRØNLANDSKE KIRKE EN FOLKELIG OPGAVER?

Af sognepræst *Christian Lindskrog*

Det er med største betænkelighed jeg har modtaget opfordringen til at skrive om Grønland. Berettigelsen hertil er spinkel: jeg har de to sidste somre været deroppe som „kirkelig udsending“ for at holde kursus med præster og kateketer. Det betyder dels, at man som kursusleder taler for meget og hører for lidt, dels at man er afskåret fra alt for mange samtaler, fordi man ikke kan grønlandsk. Samtale med tolk er besværlig; man er vel også dårlig til at spørge, fordi man ved for lidt, og grønlænderne er for venlige over for den kirkelige udsending. Man får for lidt at vide om de daglige forhold og problemer. Dertil kommer, at udviklingen foregår med så stor hast; blot i det sidste halve år er der sagt, skrevet og planlagt så meget, at ens indtryk hurtigt kan blive forældede.

Man får da tage disse linier for, hvad de er, med den begrænsning, de har. To forhold kan måske nævnes til fordel for dem. Først at man naturligvis *får* noget at vide både ved at se og høre. Præster og kateketer i Grønland ved jo noget om forholdene og har dagligt problemerne inde på livet gennem deres menigheder og gennem deres eget liv. Og de udsendte, der har været der gennem en årrække, er også gode, pålidelige kilder, hvis udtalelser og syn på tingene endda kan være værdifuldt supplement til det, grønlænderne selv gør gældende. Det andet er dette: hvad her fortrinsvis skal omtales, er ikke døgnets eller årets problemer, der hurtigt kan skifte, men det dybere grundlag og de langtrækkende konsekvenser i det, der sker i disse år.

1.

En grønlandsk lærer rettede sidste efterår et voldsomt angreb på danskerne og den danske stat. Han sagde, at det hele var forfejlet og kun tjente til at ødelægge, hvad der var af værdifuldt i Grønland uden at sætte noget andet i stedet. Angrebet var sikkert ensidigt og uretfærdigt, og det blev skarpt tilbagevist af de grønlandske medlemmer af G-60 udvalget. Forvirret var det også uden tvivl, fordi det på én gang angreb, hvad der blev gjort, og samtidig anklagede, fordi der ikke blev gjort

nok af det selvsamme. – Alligevel gør man nok vel i ikke blot at feje det til side; det rummer dog et spørgsmål om, hvad det er, der sker, og hvilken målsætning man har. Og det er udtryk for, at man er usikker over for selve målsætningen – og det må der være mange i Grønland, der er, selv om det er vanskeligt at gøre rede for, hvorfor man er usikker – endsige vise andre veje – og man derfor hænger sig for meget i alle fejlene og det endnu ikke nåede. Men hvad er da målsætningen?

Man må vel sige, at der forelå en tvangssituation. Det er i hvert fald vanskeligt eller umuligt at se, hvad andet der var at gøre, end hvad der er blevet gjort – vi ser her bort fra fejl, ufuldkommenheder, uretfærdigheder osv., som nødvendigvis klæber ved et foretagende af denne art og størrelse, og som i nogen grad kan rettes med tiden. Men målet var og er at skabe et moderne grønlandsk samfund, der med rette kan siges at være en del af Danmark og derfor principielt byder grønlænderne samme levevilkår som man har i det øvrige land. Det tvingende er jo her dels, at produktionsvilkårene i dette århundrede er blevet ændret, så fiskeri må blive hovederhvervet – og denne ændring trækker så meget andet med sig. Dels at man jo ikke i vore dage kan tænke sig at have et land liggende som en slags reservat med en primitiv civilisation og en levested, der står langt tilbage for den, der er i det øvrige land. NB! jeg taler om civilisation, ikke om kultur; for Grønland *havde* jo en kultur, meget forskellig fra den danske.

Derfor forekommer det mig umuligt at kritisere, at man slog ind på den vej, man betrædte – hvad andet kunne man gøre? Men det rejser et spørgsmål: betyder det ikke, at det mål, man ser frem til, er et mål, hvor danskerne er målestokken? At når grønlænderne får det som vi, bliver som vi, bliver tilpasset den moderne civilisation, som vi er blevet det gennem århundreder, så er målet nået?

Naturligvis vil man fra dansk side benægte det. Grønlænderne skal stadigvæk være grønlændere, vil man sige. Men er det muligt? Overser man ikke, at de midler, man bruger til Grønlands udvikling, og det civilisatoriske mål, man sætter sig, i sig selv, og når det kommer og *må* komme med en sådan hast, betyder en radikal folkelig omdannelse, med indvirkning på tankegang, vaner og sind, der må virke som en kortslutning. Et samfunds eksplosionsagtige omdannelse er ikke en uskyldig, neutral ting, der ikke rækker ud over sig selv. Må resultatet ikke blive en omfattende rød-løshed? Vil andre end enkelte stærke personligheder kunne forblive sig selv, bevare deres selv, dvs. forblive grønlændere?

Jeg antager, at det er tanker og fornemmelser i denne retning, der ligger til grund for det før nævnte angreb på alt, hvad der er sket. Og naturligvis har mange gjort sig tanker i samme retning. Men man synes, at den megen officielle optimisme, som offentlige personer åbenbart mener *skal* lægges for dagen, i alt for høj grad går udenom disse tanker. Ikke at man kan forlange nogen løsning angivet, men dog et

Holsteinsborg en tidlig morgen.

spørgsmål udtalt. Eller anser man både det grønlandske og det danske folk for så ringe, at man ikke kan betro dem sin bekymring? Eller skulle det være sådan, at civilisationen har forblindet os selv så meget, at vi kun kan tænke i tal, produktion og levestof?

Det er i sammenhæng med dette, jeg ønsker at rejse spørgsmålet om den grønlandske kirkes folkelige opgave.

2.

Der var i december i den danske radio en rundbordssamtale på grundlag af den rapport, der er udgivet af udvalget for samfundsforskning i Grønland. Den drejede sig bl. a. om samarbejdsproblemerne mellem grønlændere og danske i Grønland.

Man kom ind på spørgsmålet, hvordan den historisk betingede mindreværdsfølelse hos grønlanderne og den tilsvarende overlegenhedsfølelse hos danskerne kunne overvindes. Det blev betonet både af forskningslederen og af en af grønlanderne, at det var afgørende, at man ikke anlagde ensidigt økonomiske synspunkter, at man også tog de menneskelige faktorer i betragtning, og at der måtte udvikles en grønlandsk selvstændighed i folkelig henseende, f. eks. politisk og m. h. t. lokalt selvstyre. Og man betonede, at det grønlandske sprog måtte have ligestilling med det danske, sådan som det allerede har formelt. Men hvad der måtte undre en meget var, at der ikke én gang i denne samtale blev så meget som hentydet til den grønlandske kirke, end ikke ved omtalen af de sproglige problemer, skønt netop i kirken grønlandsk er enerådende. Man tænke sig blot en drøftelse af Sønderjyllands historie og af Sydslesvig idag, hvor spørgsmålet om kirkesproget var fuldstændig udeladt! Og så er forholdet endda det, at kirken spiller en større rolle i Grønland end i noget andet dansk område. Hvoraf kommer denne tavshed? Skulle den hænge sammen med selve den moderne civilisation, som er ved at blive gennemført i Grønland – altså dette, at når den kommer dertil fra os, når målestokken for den fremtidige grønlander skal være den moderne dansker, så er kirken selvsagt uden for horisonten?

Det spørgsmål, jeg kunne ønske at stille, er dette: har kirken i Grønland i denne tid en folkelig opgave? Og har den mulighed for i nogen grad at løse den?

Kirken har naturligvis sin opgave som kirke. Den består i at forkynde evangeliet om Jesus Kristus for det grønlandske folk. Den er kirke i og med, at den gør det, og uden for det er den ikke kirke. – Men nu er forholdet som antydning det, at kirken, skønt den er kommet dertil fra Danmark, er gået ind i det folkelige liv. Man kan godt sige, at hele det grønlandske folk er den grønlandske kirke – og man kan vel også sige med megen ret, at folket er sig dette bevidst. Der er her noget, hvori man er rodfæstet, og som man kan tage med sig over i den nye tid; noget hvor man under de ændrede forhold genfinder sig selv, fornyes i sit ansvar, kan forblive sig selv. Her er et område, hvor man ikke skal miste sit særpræg, hvor man ikke skal blive en slags dansker eller ensrettes til at blive et „moderne“ menneske, men kan være sig selv, som man nu engang er (at der også her bliver et problem, skal vi siden vende tilbage til). Men hvis det er rigtigt, vil kirken i den følgende tid få en enorm folkelig opgave ved at være stedet eller hvad man vil kalde det, hvor man bevarer sig selv, eller et af de væsentligste udtryk for, hvad man er. Det kan være vanskeligt at bringe det på en præcis form, da det jo drejer sig om noget uåndgribeligt, der dog ikke af den grund er af underordnet betydning i forhold til det, der kan måles, vejes og udtrykkes i tal. Dets uåndgribelighed betyder tværtimod, at det går dybere.

Mange vil nu måske opfatte det sådan, at kirken altså kommer til at udgøre et konservativt element, der forsinkes den nødvendige proces – sådan som jo kirken i

menneskehedens historie så ofte i social og folkelig henseende har betydet bagstræv (skønt af og til også det modsatte). Ja hvis målet virkeligt er at ensrette grønlænderne til at være som vi, så skal det nok passe. Men hvis det *ikke* er meningen – og det kan det dog vel ikke være! – så betyder det ikke en forsinkelse, men en mulighed for sundhed, dvs. for ægthed i den folkelige proces. Og i så fald skulle man både fra dansk og grønlandsk side vie kirken langt mere opmærksomhed end hidtil, ikke bare betragte den som noget, der venligt også får lov til at være der – uanset at dens betydning set med statens øjne ligger i det skjulte. Drejer det sig om det grønlandske folk i disse år, så drejer det sig også om den grønlandske kirke; de to størrelser kan man ikke skille ad. Og vel at mærke: det drejer sig her ikke om en „privatsag“, som vi med et let misforståeligt udtryk plejer at sige, men om noget folkeligt.

3.

Set med en danskers øjne har den grønlandske kirke afgjort sit særpræg. Man kan overvære en hvilken som helst almindelig gudstjeneste hvorsomhelst; altid vil man få at se, i hvilken grad hele folket samles i kirken hver søndag: børn, unge, familier, gamle, og synger deres salmer flerstemmigt uden at have lært det, så det til tider kan være på én gang gribende og forbløffende, sådan som jeg stærkest oplevede det på et udsted på østkysten, da de sang uden orgel. Der kan næppe være tvivl om, at en af grundene er, at her føler man sig hjemme; her tales modersmålet, her får noget udtryk, der på det dybeste hænger sammen med de livsvilkår, man lever under. Som overalt hvor evangeliet forkyndes: her tages hvert menneske for, hvad det er; her er man sig selv. – Endnu er det sådan; men der er tegn på, at det er ved at blive anderledes, især i byerne, hvortil så mange er flyttet, så de (endnu?) ikke har fundet sig selv.

Et udtryk for det samme var det, at de grønlændere, der havde mulighed for at tilegne sig en boglig uddannelse, som en selvfølge fandt deres arbejde inden for kirken. Naturligvis beroede det meget på, at det var så godt som den eneste mulighed tidligere. Men man følte det næppe som utilfredsstillende, netop fordi man i forvejen følte sig som i væsentlig forstand tilhørende kirken; kirken og folket var ét. Derfor var det naturligt, at et arbejde i folket foregik i kirken. Det er klart, at dette ikke lader sig opretholde. Der er nu mange andre muligheder og mangeartede påtrængende opgaver at give sig i kast med. Alligevel må man håbe, at stadigt nogle af de dygtigste unge vil fortsætte i det spor; der vil blive hårdt brug for dem, og det er et spørgsmål, om de vil kunne gavne deres folk lige så godt nogen andre steder, såfremt de da ønsker også det ved siden af det naturlige ønske om en god stilling.

Det hører med til præget, at der ikke i Grønland har dannet sig kirkelige retninger efter dansk mønster. De fleste steder er kristendomsforståelsen vel nærmest en blan-

ding af ortodoksi og pietisme, men uden den ydre livsholdning, der karakteriserer pietismen andre steder. En grønlandsk-ukyndig skal vel vogte sig for at udtale sig for sikkert her, og det er jo heller ikke det, disse linier skal handle om. Men på mange områder – og dette vedkommer sagen her – får man indtryk af, at det kristelige har indgået en nøje forbindelse med det folkelige liv og de livsvilkår, hvorunder man lever. Man kan møde det fra gamle dage f. eks. i Knud Rasmussens beretning „Gamle Kuanjas julebudskab“; men det er det samme helt op til vore dage, som det er skildret i „Grønland“ (april 1962 s. 153), hvor en gammel grønlænder på en afsides boplads kan sige til præsten, der tænker på, hvad de vil gøre, hvis en af dem bliver syg: „Jamen palase, kommer du ikke selv og fortæller os, at vi skal ikke bekymre os for den dag imorgen? Herren er jo min hyrde.“ Her er tydeligt nok et menneske, der møder kirkens ord midt i livets hårde vilkår – og det ord har sammen med dem skabt hans livsholdning. Det har givet ham styrke til at være sig selv midt i al svagheit og hjælpeløshed. Er det ikke – rent bortset fra det kristelige – en folkelig værdi?

Lad mig for tydelighedens skyld stille et referat (fra omtrent det samme år) op som modsætning, selv om det måske i sig selv er temmelig tilfældigt. En gammel grønlænder udtrykte sig yderst kritisk over for alt, hvad der var gjort i de sidste år fra dansk side. Da det blev foreholdt ham, at man dog f. eks. havde muliggjort, at grønlænderne nu kunne få fiskekuttere, svarede han: „Jeg har 3 sønner. Den ene kunne føre en kutter, men han vil ikke. Den anden ville godt, men kan ikke. Den tredje hverken vil eller kan. Men ham Staten sørger jo for dem.“ Historien siger noget om det, der her er kaldt det folkelige spørgsmål.

4.

Hvis kirken også har en folkelig opgave, og denne i den kommende tid først og fremmest må bestå i at hjælpe med til, at grønlænderne kan forblive sig selv under de ændrede forhold, så vil overordentlig meget afhænge af præsterne deroppe. Staten kan også gøre noget, og den bør gøre noget. Den kan give præsterne de bedst mulige arbejdsbetingelser – der vil stadig være besværligheder nok endda. Og for mig at se vil det være en yderst kortsynet politik, om man er karrig her. I forhold til de uhyre summer, der nu er tale om til Grønlands udvikling, vil det kun være småpenge, der skal til. Hvis man tænker: her i det mindste er der et sted, hvor man kan spare lidt – så kan det hælde, at mange af de store penge blev givet forkert ud.

Det må forekomme rigtigt, i hvert fald i lang tid frem, at der er en del danske teologer blandt præsterne. De har den almindelige akademiske faglige uddannelse og må formodes som akademikere også at have en ret bred almen viden, som ofte vil være nødvendig i vore dage. Men de er handicappede navnlig ved ikke at kunne

grønlandsk, som de først behersker nogenlunde efter en årrækkes arbejde med det. Og som præster kan de kun gøre begrænset nytte, når de ikke kan sproget tilstrækkeligt. Desværre er der en tendens til at rejse tilbage til Danmark, netop som man kan begynde at være til større nytte. Ingen udenforstående kan naturligvis gå i rette med dem for det; men uheldigt er det. I øjeblikket er der vel kun halvdelen af det antal danske præster, som der er normeret stillinger til. Også det er beklageligt.

Hovedparten af præsterne er og må være grønlandere. Dertil kommer så kateketerne. De har den store fordel, at grønlandsk er deres modersmål, og at de kender grønlandsk sind og tænke måde indefra. Stort set har det været sådan tidligere, at præsten var den naturlige tillidsmand på stedet. Både som forkynder og som sjælesørger var det ham, man kom til med problemer og nød, og han kunne være alles talsmand i fest og glæde som en, der delte deres livs kår; den enkelte præsts personlighed var naturligvis meget afgørende her. Men som nævnt var det tidligere næsten en selvfølge, at nogle af de bedste i folket kom til at gøre tjeneste inden for kirken.

Uddannelsen for de grønlandske præster har været forskellig; i mange tilfælde var det veltjente overkateketer, der blev ordineret efter at have fået en kortere supplerende uddannelse i Danmark. Den har i hvert fald i de senere år alt for ofte været af ret tilfældig karakter og gennemgående alt for kort. Men tit stod man i en tvangssituation: enten måtte man lade et præsteembede stå tomt i længere tid, eller også måtte man lade en ordinere så hurtigt som muligt, når man iøvrigt fandt den pågældende egnet. Det er i det lange løb uheldigt, og adskillige af dem har selv givet udtryk for, at de savnede en fyldigere uddannelse. Deres arbejde er krævende både fysisk og åndeligt. Dertil kommer præstegældenes størrelse, de uhyre grønlandske afstande, som gør, at hver enkelt præst sidder til dagligt helt isoleret fra kolleger. De kan ikke drive studier i fællesskab og ikke uden videre drøfte problemer, arbejdsopgaver og enkeltpørgsmål med hinanden. Og hvad studier angår, så kræves der som på ethvert fagligt område et vist mål af viden for uden al for meget besvær at kunne gå videre selvstændigt – man kan godt sige netop noget i retning af den faglige viden og træning, som det almindelige teologiske studium skulle give. En embedseksamen er jo i denne forbindelse ikke en afslutning, men blot en tilkendegivelse af, at man har tilegnet sig det grundlag og dermed de redskaber, der skal til for at kunne arbejde videre.

De krav, der stilles til en præst, er dels de samme til alle tider, dels nogle der afhænger af tiden og forholdene. Når forholdene ændres så radikalt og hastigt som i Grønland i disse år, kan det ikke være anderledes, end at det medfører en række krav til præsterne, der ikke på samme måde var aktuelle tidligere. Det gælder både m. h. t. dette, at præsten som tidligere kan være den naturlige tillidsmand på sit sted i

mange forskellige anliggender, idet han lever som en af deres egne iblandt dem og er fortrolig med deres kår og problemer. Og det gælder m. h. t. den forkyndelse og behandling af kristelige og teologiske spørgsmål, som hver præst uundgåeligt kommer ind på eller taler ud fra. Man må regne med, at kravene til faglig kundskab bliver større, og hvad der ikke eksisterede som aktuelle spørgsmål, vil komme til det under de ændrede forhold. For blot at nævne eet eksempel: bibelsynet. Hidtil har det stort set været holdt hen i det mere ubestemte, uden at der var behov hos både præst og menighed for at tænke nærmere over det. Da jeg var deroppe i sommer og holdt kursus, viste det sig, at både præster og kateketer uden foranledning fra min side lod mig forstå, at de nu mødte spørgsmålet fra en del af ungdommen, der havde fået en lidt videregående uddannelse. På en eller anden måde må det tages op, hvis man skal stå redeligt. Og i den forbindelse kommer også forholdet mellem tro og viden og meget andet. – Det vil sige, at der bliver stillet nye krav til præsterne i Grønland både i retning af almen viden og i teologisk henseende. Der blev i sommer for første gang holdt et egentligt teologisk kursus med alle præsterne; det drejede sig bl. a. om en gennemgang og præcisering af, hvad „det evangelisk-lutherske“ betyder, det som skulle være også den grønlandske kirkes kendemærke både historisk og sagligt. Og samtidig dermed søgte man at give både tilskyndelse til og en smule vejledning i teologisk arbejde. Det er mit indtryk, at dette kursus blev hilst med glæde, selv om det nok kunne betyde en forstyrrelse af de gamle cirkler. Og man må håbe, at denne begyndelse må få en varig fortsættelse, der kan blive en hjælp til arbejdet med de kommende opgaver.

5.

Jeg skal prøve til slut at sige lidt særligt om præsternes folkelige opgave, som navnlig synes mig at ligge på to felter. Og lad mig i denne forbindelse sige ligeud, at jeg anser det for forfejlet, at de påtager sig politiske og kommunale opgaver – ikke principielt, men som forholdene er. Det er ikke, fordi de ikke kan udføre dem lige så godt som mange andre; heller ikke fordi disse opgaver ikke skal løses og ikke er vigtige; og endelig heller ikke fordi præsterne skulle isolere sig fra alt det, der sker uden for deres egentlige arbejdsområde. Men simpelthen fordi de har andre ting at gøre, som i længden er de vigtigste – og det nogle, som de i hvert fald i øjeblikket synes at kunne gøre bedre end de fleste andre.

Det ene felt er arbejdet på udsteder og bopladser, så længe de er der. Det må forekomme af største betydning, at de mennesker ikke forsømmes. Det kræver store anstrengelser og megen samvittighedsfuldhed at gøre det arbejde, så meget mere, som det foregår i det skjulte; der er ikke meget at hente der for den almindelige

Gammelt og nyt i det centrale Godthåb.

menneskelige forfængelighed og ærgerrighed. Jeg skal ikke komme med gode råd om, hvordan man skal bære sig ad; dertil ved jeg også for lidt om det. Men én ting synes jeg kan siges: det må forekomme naturligt, om præsterne i højere grad kom til at danne midtpunktet i et arbejdsfællesskab med kateketerne, sådan forstået, at præsterne samlede dem om sig så ofte og så regelmæssigt, som det er praktisk muligt, gennemgik noget stof med dem af både kristelig og almen menneskelig karakter og derved kom til at virke som kilder, hvorfra viden og erfaring gennem kateketerne som kanaler kom ud til hele befolkningen. Præsterne ville dermed også tvinge både sig selv og kateketerne til at arbejde med spørgsmålene; men navnlig er det tænkeligt, at det efterhånden kunne komme menighederne til gode. Hvis det blev gennemført, kunne det betyde en art højskoleform under de særlige grønlandske forhold. Og det kunne betyde et supplement til præstens egne rejser til udstederne, som jo nu engang kun kan blive en erstatning for, at han ikke bor der.

Det andet felt er naturligvis arbejdet på stedet, hvor han bor, altså i byen. Og vi taler også her væsentligt om det folkelige. – Byernes hastige vækst i forbindelse med det store antal børn, der fødes i Grønland, truer med at skabe et befolkningslag,

der ikke har det selvfølgelig tilhørsforhold til kirken, som man har haft hidtil. Og samtidig kommer alle de problemer, som man kender fra ethvert moderne samfund m. h. t. fritiden, uddannelsen, arbejdsfællesskabets ophør, moralen og meget andet. – Der gøres fra flere sider, også fra statens, meget for at skabe rammer, der kan blive til hjælp under disse forhold. Men man er vist ofte rådvild overfor, hvordan man skal udfylde disse rammer, så de får et fornuftigt og lødigt indhold, der kan betyde noget for de enkelte. Var det ikke rimeligt, om præsten tilbød sit medarbejde her? Og er der i øjeblikket ret mange andre, der kan gøre det, han kan gøre her?

Nu er der jo efterhånden kommet foreninger af mange slags i de grønlandske byer, også kristelige. Og præsten bruger vistnok megen tid og mange aftener på dem. Mon det ikke var mere rationelt for en stor del at overlade dem til sig selv og gå hen, hvor man muligvis kan gøre mere nytte og bruge sin tid bedre? Det er ikke min mening, at præsten skulle søge at danne nye kristelige foreninger f. eks. for ungdommen eller andre, tværtimod. I Grønland har man netop noget, som man ikke har mage til andre steder, enheden af folk og kirke. Netop den skal man gå ud fra. Mig forekommer det derfor forkert f. eks. at overføre K.F.U.M. og K. til Grønland. Man skulle snarere gå hen, hvor den almindelige ungdom holder til – for den er jo den grønlandske kirke – og være med i dens liv, søge at give deres forsamling et indhold og en mening, en ægte søgen, så også den del af ungdommen, der ingen steder kommer, kunne føle sig hjemme der. – Det er ikke praktiske anvisninger, jeg hermed tilsigter at give, men snarere at udtrykke et arbejdssyn, der skulle hvile på det, der indtil idag har været noget særligt for Grønland, og som er så værdifuldt, at man burde gøre meget for at bevare det. Muligvis må man gå helt andre veje end dem, der her er antydnet.

Der er ikke tvivl om, at det vil kræve meget arbejde og megen udholdenhed af den grønlandske præst at arbejde folkeligt på en linie af denne art. Og det vil kræve, at han selv suger til sig gennem studium og læsning, så han stadigt har noget at give. Jeg skulle tro, han fik mere end nok at gøre foruden sit egentlige kirkelige arbejde. Men der er den mulighed, at han ad denne eller lignende veje vil kunne øve større og dybere folkelig indflydelse end ved noget andet.

Til op mod vore dage har den grønlandske kirkes kristelige og folkelige betydnings været nært forbundne. Kravene vil under de ydre og indre forandringer blive meget anderledes end før, men ikke mindre betydningsfulde eller mindre krævende. Der er dem, der påstår, at præsterne er ved at miste den tillid, de før har haft, bl. a. fordi de ikke ser de nye krav, der stilles til dem, eller fordi de lægger deres arbejde på andre felter, f. eks. det politiske i stedet for det folkelige, og at de derfor heller ikke arbejder tilstrækkeligt med det, som de har bedre forudsætninger for at kunne gøre end de fleste – og derfor når de heller ikke til at kunne svare til de kundskabs-

mæssige krav, som de vil blive stillet overfor. Hvorvidt dette er rigtigt, derom kan jeg ikke dømme. Men et stort tab vil det være, om præsterne mister folkets tillid. Det drejer sig ikke om kirkens „position“, men om nedbrydelse af noget, der kunne hjælpe folket til at bevare sig selv. At dette sker, er selvsagt ikke en opgave, man kan „løse“ på samme måde, som praktiske spørgsmål eventuelt lader sig løse. Det er snarere ret og slet en medleven i folkets liv under de til enhver tid givne forhold, derfor i vore dage i al rådvildhed og spørgen og et usikkert håb. Måske vil en sådan medleven også kunne medvirke til afsløring af afguder og af menneskelige og folkelige illusioner, som der ingen mangel er på i vor tid.

